

राज्यसेवा पूर्व परीक्षा Test Series 2024
सामान्य अध्ययन - 1

उत्तरतालिका

प्रश्न क्र.	उत्तर	प्रश्न क्र.	उत्तर	प्रश्न क्र.	उत्तर	प्रश्न क्र.	उत्तर
1	2	26	1	51	2	76	2
2	3	27	3	52	2	77	4
3	2	28	4	53	3	78	4
4	2	29	3	54	1	79	2
5	4	30	1	55	2	80	1
6	3	31	1	56	3	81	4
7	1	32	3	57	2	82	2
8	4	33	1	58	4	83	3
9	3	34	1	59	1	84	3
10	2	35	3	60	2	85	3
11	3	36	1	61	3	86	2
12	2	37	3	62	4	87	3
13	4	38	4	63	1	88	1
14	3	39	3	64	2	89	1
15	2	40	4	65	4	90	3
16	4	41	2	66	2	91	4
17	1	42	2	67	3	92	3
18	2	43	4	68	1	93	3
19	1	44	3	69	4	94	4
20	3	45	2	70	4	95	2
21	3	46	3	71	4	96	1
22	1	47	3	72	4	97	4
23	2	48	3	73	1	98	4
24	4	49	3	74	2	99	4
25	2	50	4	75	3	100	4

स्पष्टीकरण

1) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- * कोसल महाजनपद :
  - विस्तार : हिमालयाच्या पायथ्याशी नेपाळ आणि उत्तर प्रदेश या ठिकाणी
  - प्रसिद्ध नगरे : श्रावस्ती, कुशावती, साकेत
  - राजा : प्रेसनजित (समकालीन : महावीर, गौतम बुद्ध)
  - राजधानी : श्रावस्ती.
- * अवंती महाजनपद :
  - विस्तार : मध्य प्रदेशातील माळवा प्रदेशामध्ये
  - राजधानी : उज्जैन/उज्जयिनी
  - राजा : प्रद्योत (समकालीन वर्धमान महावीर आणि गौतम बुद्ध)
- * मगध महाजनपद :
  - विस्तार : बिहारमधील पाटणा, गया या शहरांच्या आसपासचा प्रदेश आणि बंगालचा काही भाग.
  - राजधानी : राजगृह/राजगीर
  - राजा : बिंबिसार (गौतम बुद्धाचे शिष्य बनले होते.)
- * अंग महाजनपद :
  - विस्तार : बिहार राज्यातील भागपूर व मोंगीर जिल्ह्याच्या
  - राजधानी : चंपा
  - (नंतर मगध राज्याने अंगवर आक्रमण करून आपल्या राज्यात समाविष्ट केले)

2) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- * संगम साहित्य :
  - संगम म्हणजे विद्वान साहित्यिकांच्या सभा.
  - या सभांमध्ये संकलित झालेले साहित्य 'संगम साहित्य' म्हणून ओळखले जाते.
  - हे तमिळ भाषेतील सर्वात प्राचीन साहित्य आहे.
  - या साहित्यातील 'सिलप्पधिकरम' आणि 'मणीमेखलाई' ही महाकाव्ये प्रसिद्ध आहेत.
  - संगम साहित्यातील दक्षिण भारतातील प्राचीन

काळच्या राजकीय आणि सामाजिक जीवनाची माहिती मिळते.

3) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- * हडप्पाकालीन लोकांच्या धर्मकल्पना :
  - उत्खननात मिळालेल्या मुद्रांवरील विविध आकृती, मूर्ती यांच्या आधारे तत्कालीन धर्मकल्पनेसंबंधी अंदाज बांधता येतात.
  - वृक्ष व प्राणी यांची चित्रे असलेल्या अनेक मुद्रा सापडल्या आहेत यावरून या संस्कृतीत निसर्गपूजा रूढ असावी, मातृदेवतेच्या मूर्ती उत्खननात सापडल्या आहेत. त्यावरून मातृदेवतेची पूजा केली जात असावी असे वाटते.
  - या काळात पशुपतीची पूजाही केली जात असावी.
  - तसेच अग्निपूजाही अस्तित्वात होती.
  - हडप्पा संस्कृतीतील लोक मृतदेह पुरत. काही वेळा शवपेटीत घालून पुरले जात असे.
  - मृतदेहाबरोबर अन्न, अलंकार, आयुधे इत्यादी वस्तू पुरण्यात येत असत. क्वचित प्रसंगी मृतदेहाचे दहनही केले जाई.

4) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- सुत्तपिटक : यामध्ये गौतम बुद्धांच्या उपदेशाची वचने एकत्रित करण्यात आलेली आहेत या वचनांना सुक्ते म्हणतात.
- विनयपिटक : येथे 'विनय' या शब्दाचा 'नियम' असा अर्थ आहे.
- यामध्ये बौद्धांनी संघातील भिक्खू आणि भिक्खूनी यांनी दैनंदिन जीवनात कसे वागावे याचे नियम दिलेले आहेत.
- अभिधम्मपिटक : यात बौद्ध धर्माचे तत्त्वज्ञान समजावून सांगितले आहे.
- थेरीगाथा : ज्ञानी स्त्रियांनी स्वतःचे अनुभव सांगणाऱ्या गाथा रचल्या त्या या ग्रंथात संकलित करण्यात आल्या आहेत.

5) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- * नागर संस्कृतीचा उदय :
  - भारतात सिंधू नदीच्या खोऱ्यात नागरी संस्कृती अस्तित्वात

- आली.
- आशिया खंडात तैग्रिस, युफेटिस या नद्यांच्या खोऱ्यात आणि आफ्रिका खंडातील नाईल नदीच्या खोऱ्यात नागरी संस्कृती भरभराटीला आल्या.

6) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- * इल्तुतमिश (1211-1236) :
  - कुतुबुद्दीन-ऐबक नंतर तो गादीवर आला.
  - तो दिल्ली सल्तनतचा तिसरा शासक होता, मामलूक घराण्याशी त्याचा संबंध होता.
  - त्याने तुर्कान-ए-चिहलगांनी म्हणून ओळखली जाणारी चाळीस विश्वासू गुलाम अमीरांची एक संस्था तयार केली.
  - त्याने चांदीची नाणे (टंका) आणि तांब्याचे नाणे (जिटल) आणले.
  - त्याने लाहोरच्या जागी दिल्लीला राजधानी बनविली.

7) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- * हुमायून आणि शेरशाह सुरी
  - हुमायून आणि शेरशाह सुरी यांच्यात चौसाची लढाई झाली.
  - शेरशाहने 1539 मध्ये चौसाच्या लढाईत हुमायूँचा पराभव केला.
  - शेरशाह सुरीचा मकबरा बिहारमधील सासाराम येथे आहे.

* इतिहासातील महत्त्वाच्या लढाया :

लढाया	वर्ष	परिणाम
पानिपतीची पहिली लढाई	1526	बाबरने इब्राहिम लोदीचा पराभव केला.
खानव्याची लढाई	1527	बाबरने राणा सुंगाचा पराभव केला.
चंदेरीची लढाई	1528	बाबरने मेदिनी राय (राणा सुंगाचा सहकारी) यांचा पराभव केला.
घाघराची लढाई	1529	बाबरने महमूद लोदी आणि सुलतान नुसरत शाह यांचा पराभव केला.
कनौजची लढाई	1540	शेरशाहने हुमायूँचा दुसऱ्यांदा पराभव केला
पानितपची दुसरी लढाई	1556	अकबराने हेमूचा पराभव केला.

8) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- वारली चित्रकला ही एक प्रकारची आदिवासी कला आहे ज्याचा उपयोग 'वारली' नावाच्या महाराष्ट्रातील आदिवासींकडून केला जातो.
- इतर स्थानिक आदिवासी देखील या चित्रांच्या

निर्मितीमध्ये भाग घेतात जे पारंपारिकपणे फक्त सणाच्या काळात आणि लग्नाच्या वेळी घराच्या भिंतीवरच केले जात असे.

- आदिवासी लोकांच्या दैनंदिन जीवनातल्या प्रतीकांचे, आकारांचे आणि जीवनातील आकृत्यांच्या पुनरावर्ती चिन्हांचा उपयोग करून दृश्यांना चित्रित करण्यासाठी त्याच्या सोप्यापणाने आणि शांत रंगाच्या वापराने हे ओळखले जाते.

* भारतामधील विविध प्रकारची चित्रे:

चित्रकलेच्या शैली	राज्य
लघु चित्रकला	राजस्थान
मधुबनी	बिहार
कलम	आंध्र प्रदेश
बंगाल पाट ची कालीघाट चित्रकला	पश्चिम बंगाल
पहड किंवा पहाडी कला	राजस्थान
पट्टचित्र	उड़ीसा

9) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- * फ्रेंकोइस बर्नियर (इ.स. 1656 - इ.स. 1717)
  - हा एक फ्रेंच चिकित्सक आणि प्रवासी होता.
  - फ्रेंकोइस बर्नियर हा थोडक्यात मुघल राजकुमार दारा शिकोह चा वैयक्तिक चिकित्सक होता आणि नंतर मुघल सम्राट औरंगजेब याचाही चिकित्सक होता.
  - मुघल साम्राज्यातील प्रवास हे फ्रेंकोइस बर्नियर याने लिहिले होते.
  - या पुस्तकात मुख्यतः दारा शिकोह आणि औरंगजेब यांच्या शासनाबद्दल सांगितले आहे.
  - त्याने पुस्तकात लिहिले आहे की मुघल भारतात वैयक्तिक मालकीची संपत्ती नाही.

10) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- राजस्थानमधील जयपुर येथील जंतरमंतर स्मारक हे 19 वास्तुविशारद खगोलशास्त्रीय उपकरणांचा संग्रह आहे. राजस्थानचे राजा सवाई जय सिंह दुसरे यांनी याची निर्मिती केली. सन 1734 मध्ये याचे बांधकाम पूर्ण झाले. त्यांनी दिल्ली, जयपुर, उज्जैन, मथुरा आणि वाराणसी या ठिकाणी अशा एकूण पाच जंतरमंतरची निर्मिती केली.

11) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- स्वामी दयानंद सरस्वती यांनी आर्य समाजाची स्थापना केली.
- आर्य समाजाची स्थापना स्वामी दयानंद सरस्वती यांनी 1875 मध्ये केली होती.
- त्यांनी वेदांचे भाषांतर केले आणि सत्यार्थ प्रकाश, वेद भास्य भूमिका आणि वेद भास्य नावाची तीन पुस्तके लिहिली.
- त्यांनी “वेदांकडे परत जा” असा नारा दिला.
- दयानंद अँग्लो वैदिक (DAV) शाळा त्यांच्या तत्त्वज्ञान आणि शिकवणीवर आधारित आहेत.

मिशन	संस्थापक
ब्राह्मो समाज	राजा राम मोहन रॉय
चिन्मय मिशन	चिन्मयानंद सरस्वती
प्रार्थना समाज	आत्माराम पांडुरंग

12) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- 1906 मध्ये कलकत्ता येथे झालेल्या काँग्रेस अधिवेशनात स्वराज हा शब्द प्रथम दादाभाई नौरोजी यांनी वापरला होता.
- स्वराज्य म्हणजे “स्वतःचे राज्य”.
- स्वराज्य राज्यविरहित समाजाचा पुरस्कार करते.
- दयानंद सरस्वती यांनी “स्वराज्य” हा शब्द “होमरूल” च्या समानार्थी शब्द म्हणून वापरला होता.
- दादाभाई नौरोजी म्हणाले की, दयानंद सरस्वतीच्या सत्यार्थ प्रकाश मधून त्यांना स्वराज्य हा शब्द सापडला आहे.

13) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- 1602 मध्ये, नेदरलँड्सची युनायटेड ईस्ट इंडिया कंपनी तयार केली गेली आणि त्यांना डच सरकारने भारतासह
- ईस्ट इंडीजमध्ये व्यापार करण्यास परवानगी दिली.
- डच लोकांनी 1605 मध्ये आंध्र प्रदेशातील मछलीपट्टनम येथे प्रथम कारखाना स्थापन केला.
- त्यानंतर त्यांनी भारताच्या विविध भागात व्यापार केंद्रेही स्थापन केली.
- कोकण (भारताच्या पश्चिम किनारपट्टीचा उत्तर भाग)
  - सुरत (1616-1795)
  - आग्रा (1621-1720)
  - बुन्हाणपूर
  - कानपुर (1650-1685)

- अहमदाबाद (1617-1744)

- भरुच (ब्रोचिया, ब्रोच)

- वेंगुर्ला (1637-1685)

- कुंदापूर (1667- ca.1682)

- मालाबार (भारताच्या पश्चिम किनारपट्टीचा दक्षिण भाग)

- वीरमला हिल्स, चेरुवाथूर

- कन्नूर (1663-1790) (पोर्तुगाल पासून घेतले)

- पोन्नानी (ल्र. 1663)

- कोचीन, कोचीन डी बैक्सो किंवा सांताक्रूझ (1663) (पोर्तुगाल मधून घेतले)

- पुरक्कड (1680-1750)

- कायमकुलम (1645)

- किलॉन (कोयलन) (1661) (पोर्तुगाल मधून घेतले)

- कोरोमंडल (भारताची पूर्व किनारपट्टी)

- गोवळकोंडा (1662-1733)

- जगज्जननायकपोरम

- नागेल्वान्झे (1669-1687); आता नागुलावंचा

- मछलीपट्टनम (1605-1756)

- पेटापोली (1606-1668); आता निजामपट्टनम

- पालीआकट्टा (1610-1781/1785-1795/1805-1825) इंग्रजांकडे; आता पुलिकट

- टेगेनापटनाम, कुडलूर (1608-1758); आता कुडलोर

- नेगापट्टनम (1658-1781) इंग्रजांकडे.

- टूटीकोरीन किंवा टुटुकोरीम (1658); आता थुथुकुडी

14) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- बंगालमध्ये नीळची लागवड 1777 पर्यंत सुरू झाली.
- हे प्रथम एका ब्रिटीश लुई बोनार्डकडून याची लागवड करण्यात आली.
- जेव्हा ब्रिटीशांची शक्ती वाढली, तेव्हा नीळ लागवडीवर भर देण्यात आला. कारण युरोपमध्ये नीळाची वाढती मागणी होती.
- शेतकऱ्यांना अन्न पिके घेण्याऐवजी नीळ लागवड करण्यास भाग पाडण्यात आले.
- शेतकऱ्यांना नीळ लागवडीसाठी ‘डॅडॉन’ नावाची कर्जे

- दिली गेली होती जी अत्यल्प व्याज दरावर होती.
- नीळ शेतकऱ्यांना त्यांच्या पिकांना कमी उत्पन्न मिळाले.
- पुढील पिकाच्या लागवडीसाठी नीळ लागवडीखाली असलेल्या जमिनीने जमीन खराब केली.
- ज्या कराराच्या अटी अंतर्गत नीळ लागवड करणाऱ्यांनी शेती केली ती कठीण होती.
- कर्जामुळे लोकं कर्जबाजारी झाले आणि परिणामी बंडखोरी झाली.

15) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- अँग्लो वैदिक महाविद्यालय किंवा शाळा दयानंद अँग्लो वैदिक शाळा म्हणूनही ओळखले जाते.
- 1886 मध्ये स्वामी दयानंद सरस्वती यांच्या स्मरणार्थ महात्मा हंसराज यांच्या प्रयत्नातून दयानंद अँग्लो वैदिक (डीएव्ही) शाळा लाहोर येथे सुरू करण्यात आली.
- त्याची स्थापना स्वामी दयानंद सरस्वती यांनी केली नव्हती
- स्वामी दयानंद सरस्वती यांच्या नावाने आणि स्मृती म्हणून लाला हंस राज यांनी त्याची स्थापना केली.
- दयानंद अँग्लो-वैदिक महाविद्यालय ट्रस्ट आणि व्यवस्थापन सोसायटीमार्फत ही शाळा चालविली जात होती.
- अभ्यास आणि एकत्र काम करण्यासाठी DAV संस्था ही सर्वोत्तम जागा आहे.
- DAV कुटुंबात 900 शाळा, 75 महाविद्यालये आणि एक विद्यापीठ आहे.
- 1886 मध्ये लाला लाजपत राय (DAV चळवळीचे जनक) यांनी स्थापन केलेली DAV चळवळ महात्मा हंस राज, पंडित गुरुदत्त विद्यार्थी आणि आर्य समाजातील इतर काही समर्पित कार्यकर्ते यांच्या अथक प्रयत्नांमुळे वेगवान झाली.

16) उत्तर क्रमांक : 4

17) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- भारतीय द्विपकल्पाच्या ईशान्य भागात म्हणजेच छोटा नागपूर पठाराच्या प्रदेशात लोहपोलाद उद्योगांचे केंद्रिकरण झाले आहे.
- या प्रदेशात दामोदर व महानदी या खोऱ्यांतील जलविद्युत प्रकल्प व औष्णिक विद्युत प्रकल्पांमुळे त्या

प्रदेशात स्वस्तात वीज उपलब्ध होते.

18) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- गेल्या 150 वर्षांपासून ब्राझिलचे कॉफी उत्पादनातील अग्रगण्य स्थान कायम आहे, म्हणून ब्राझिलला जगाचा 'कॉफी पॉट' असे म्हणतात.
- कॉफी उत्पादक देश - 1) ब्राझिल 2) व्हिएतनाम 3) कोलंबिया 4) इंडोनेशिया
- कॉफी ही इथियोपियातील मुळ वनस्पती आहे.
- ब्राझिलमध्ये कॉफीच्या मण्यांना फझेंडॉस (Fazendas) असे म्हणतात.

19) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- गंगा व ब्रम्हपुत्रा या नद्यांनी वाहून आणलेल्या गाळाच्या संचयनातून सुंदरबनची निर्मिती झाली आहे.
- भारताच्या पश्चिम बंगालचा बहुतांश भाग व बांग्लादेश मिळून सुंदरबन हा जगातील सर्वात मोठा त्रिभूज प्रदेश तयार झाला आहे.

20) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- अरवली, विंध्य पर्वत तसेच मेघालय पठार व मिकिर टेकड्या यामध्ये आर्कियन प्रणालीतील खडक आढळतात. त्यामुळे त्यांना 'आर्कियन नाईस' असे म्हणतात.
- पृथ्वीच्या इतिहासात 86.7% कालखंड आर्कियन (प्रिक्म्ब्रियन) युगाने व्यापलेला आहे.
- आर्कियन कालखंडात पृथ्वीवर कोणतेही सजीव अस्तित्वात नव्हते म्हणून आर्कियन खडक प्रणालीत जीवाश्म आढळत नाहीत.

21) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- दामोदर नदीच्या खोऱ्यात उच्च प्रतिच्या कोळशाचे साठे मोठ्या प्रमाणात आढळतात.
- या खोऱ्यात झारिया, खनिजगंज, बोकारो व रामगड ही प्रमुख कोळसा क्षेत्रे आहेत.
- उजैन व इंदौर ही दोन ठिकाणे कागदाच्या लगद्यापासून तयार होणाऱ्या वस्तूसाठी प्रसिद्ध आहे.

22) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- सर्वात कमी लोकसंख्या असणाऱ्या भारतीय 5 जिल्ह्यांपैकी 3 जिल्हे अरूणाचल प्रदेश राज्यातील आहेत.

* सर्वात कमी लोकसंख्या असणारे जिल्हे :

- 1) दिबांग न्हॅली (अरूणाचल प्रदेश)-8004
- 2) ऍजवाल (अरूणाचल प्रदेश)-21167
- 3) लाहूल व स्पीती (हिमाचल प्रदेश)-31564
- 4) अप्पर सियांग (अरूणाचल प्रदेश)-35320
- 5) निकोबार (अंदमान-निकोबार)-36842

* सर्वाधिक लोकसंख्या असणारे पहिले 5 जिल्हे

- 1) ठाणे (महाराष्ट्र) - 1.10 कोटी
- 2) उत्तर 24 परगाना (पश्चिम बंगाल) - 1 कोटी
- 3) बंगळूरू (कर्नाटक) - 96 लाख
- 4) पुणे (महाराष्ट्र) - 94 लाख
- 5) मुंबई उपनगर (महाराष्ट्र) - 93 लाख

* सर्वाधिक लोकसंख्या घनता असणारे पहिले 5 जिल्हे:

- 1) उत्तर पूर्व दिल्ली - 37346
- 2) मध्य दिल्ली - 27730
- 3) पूर्व दिल्ली - 27132
- 4) चेन्नई - 26553
- 5) कोलकाता - 24306

23) उत्तर क्रमांक : 2

24) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- मान्सून हा अरबी तर एल-निनो हा स्पॅनिश शब्द आहे
- एल-निनो चा भारतीय मान्सूनवर नकारात्मक व ला-निनोचा सकारात्मक परिणाम होतो.
- एल-निनो च्या काळात पेरूच्या किनाऱ्यावरील तापमानात 10°C ने वाढ होते.

25) उत्तर क्रमांक : 2

26) उत्तर क्रमांक : 1

27) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- 2011 च्या जनगणनेनुसार भारतात दशलक्षी शहरांची संख्या 53 आहे, त्यापैकी महाराष्ट्रात 5 आहेत, ते

पुढील : 1) बृहन्मुंबई

2) पुणे

3) नाशिक

4) वसई-विरार महानगर

5) औरंगाबाद

- 1 कोटी पेक्षा अधिक लोकसंख्या असणारी

भारतातील शहरे : 1) बृहन्मुंबई

2) दिल्ली शहर

4) कोलकाता

28) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- * अनुसूचित जातीच्या लोकसंख्येच्या बाबतीत पहिले 5 राज्ये.

- 1) उत्तर प्रदेश
- 2) पश्चिम बंगाल
- 3) तमिळनाडू
- 4) बिहार
- 5) आंध्रप्रदेश

- * अनुसूचित जातीच्या प्रमाणानुसार पहिले 5 राज्ये.

- 1) पंजाब (31.94%)
- 2) हिमाचल प्रदेश (25.20%)
- 3) प. बंगाल (23.1%)
- 4) उत्तर प्रदेश (20.7%)
- 5) हरियाणा (20.2%)

- * अनुसूचित जमातीच्या लोकसंख्येनुसार पहिली 5 राज्ये

- 1) मध्यप्रदेश
- 2) महाराष्ट्र
- 3) ओडिशा
- 4) राजस्थान
- 5) छत्तीसगढ

- * अनुसूचित जातीच्या प्रमाणानुसार 5 राज्ये.

- 1) लक्षद्वीप (94.81%)
- 2) मिझोराम (94.4%)
- 3) नागालँड (86.5%)
- 4) मेघालय (86.1%)
- 5) अरूणाचल प्रदेश (66.8%)

29) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- उत्तरेकडे महादेव डोंगर आणि दक्षिणेकडे गाविलगड टेकड्या यांच्या दरम्यान बैतुल पठाराची निर्मिती झालेली आहे.

- या बैतुल पठारावर तापी, पेंच, वैनगंगा व वर्धा या नद्यांचा उगम होतो, त्यापैकी तापी पश्चिम वाहिनी तर पेंच, वर्धा व वैनगंगा या दक्षिण वाहिनी नद्या आहेत.

30) उत्तर क्रमांक : 1

31) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- ओझोन थराचे संरक्षण करणे हे मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉलचे मुख्य उद्दीष्ट होते.
- मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉल हा आंतरराष्ट्रीय करार आहे जो 16 सप्टेंबर 1987 रोजी स्वीकृत केला गेला होता. पृथ्वीचा ओझोन थर क्षय होण्यापासून हातभार लावणाऱ्या रसायनांच्या निर्मिती व वापराचे नियमन करणे हा त्याचा हेतू होता.
- सुरुवातीला 46 देशांनी त्यावर स्वाक्षऱ्या केल्या होत्या पण आता जवळपास 200 देशांच्या स्वाक्षऱ्या आहेत.

32) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- परिसंस्था: वनस्पती, प्राणी, सूक्ष्मजीव आणि मानव यांसारखे सर्व जीव तसेच भौतिक परिसर यांच्या एकमेकांशी आंतरक्रिया होतात आणि निसर्गामध्ये संतुलन राखतात. पर्यावरणामधील निर्जीव घटकांसह एखाद्या क्षेत्रातील सर्व आंतरक्रिया करणारे जीव एक परिसंस्था तयार करतात.
- अन्न साखळी: अन्न साखळी ही एखाद्या विशिष्ट पर्यावरणातील आणि/किंवा अधिवासातील भिन्न जीवांमधील आहारातील संबंध दर्शवते.
- सूर्यापासून उत्पादकांपर्यंत, उत्पादकांपासून उपभोक्तांपर्यंत आणि उपभोक्तांपासून बुरशीसारख्या अपघटकांपर्यंत ऊर्जेचे कसे वहन होते हे अन्न साखळी दर्शविते.
- अन्नासाठी प्राणी इतर प्राण्यांवर कसे अवलंबून असतात हे देखील अन्न साखळी दर्शविते.
- पूर्वीच्या स्तरातून उच्च स्तरामध्ये केवळ 10% ऊर्जा संक्रमित केली जाते. म्हणून, उच्च स्तरावर अन्नाची मागणी अधिक आहे. म्हणून, अन्न साखळी 3-4 स्तरांपेक्षा जास्त जात नाही. यामुळे अधिक जटील अन्न परस्परसंबंध तयार होतो त्याला अन्न जाळे म्हणतात.
- प्राथमिक (100%) → प्रथम स्तर/प्राथमिक (10%) → द्वितीय-स्तर/द्वितीयक (1%) → तृतीय स्तर/तृतीय (0.1%).

- अन्न जाळे हे अन्न साखळीचे एक जाळे आहे जिथे सर्व साखळ्या नैसर्गिकरित्या एकमेकांशी जोडल्या जातात.
- अन्न साखळीतील ऊर्जेचा प्रवाह एकदिशीय असतो, एकदा पुढील स्तरावर पोहोचला की तो पुन्हा परत येत नाही.

33) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- पृथ्वीचे सर्वात मोठे पर्यावरणीय तंत्र जीवावरण आहे.
- जीवावरण पृथ्वीच्या ज्या भागात जीवन अस्तित्वात आहे अशा भागांचे बनलेले असते.
- हे जीवावरण वृक्षांच्या सखोल मूळांच्या प्रणालीपासून ते समुद्राच्या खंडांच्या गडद काळोखाच्या वातावरणापर्यंत, पावसाळ्याची जंगले आणि उंच पर्वतराजीपर्यंत पसरते.
- आयुष्य जमिनीवर, हवेत आणि पाण्यात अस्तित्वात आहे, जीवावरण या सर्व क्षेत्रात आच्छादित आहे..
- परिसंस्था म्हणजे जैविक समुदाय जीवांमधील एकमेकांच्या आणि त्यांच्या भौतिक वातावरणा दरम्यानचा संवाद.
- स्थलावरण हा पृथ्वीचा बाह्य भाग आहे जो कवच आणि वरच्या भागातील आवरणाचा बनलेला असतो.
- जैवमिती हा वनस्पती आणि वन्यजीवांचा मोठा समुदाय आहे जो एका विशिष्ट हवामानाशी जुळवून घेत असतो.
- जैवमितीचे पाच प्रमुख प्रकार आहेत:
  - जलचर
  - गवताळ जमीन
  - वन
  - वाळवंट
  - टुंड्रा

34) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- प्राथमिक प्रदूषक एक प्रदूषक आहे जे थेट कोणत्याही स्त्रोतातून उद्भवते तर जेव्हा वातावरणात प्राथमिक प्रदूषकांची अभिक्रिया होते तेव्हा दुय्यम प्रदूषक तयार होते.
- ओझोन हे दुय्यम प्रदूषकांचे एक उदाहरण आहे जे नायट्रोजन ऑक्साईड्स आणि हायड्रोकार्बन हे सूर्यप्रकाशाच्या अस्तित्वामध्ये एकत्र आल्यामुळे तयार होते.

- कार्बन मोनोऑक्साइड हा एक प्राथमिक प्रदूषक आहे.

35) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- क्योटो प्रोटोकॉल हा आंतरराष्ट्रीय करार आहे जो 1992 च्या युनायटेड नेशन्स फ्रेमवर्क कन्वेंशन ऑन क्लायमेट चेंज (यु एन एफ सी सी) चा विस्तार आहे जो राज्य पक्षांना हरितगृह वायू उत्सर्जन कमी करण्यासाठी वचनबद्ध करतो.
- क्योटो प्रोटोकॉल 11 डिसेंबर 1997 रोजी जपानच्या क्योटोमध्ये स्वीकारला गेला आणि 16 फेब्रुवारी 2005 रोजी तो अंमलात आला.
- प्रोटोकॉलमध्ये सध्या 192 पक्ष आहेत (कॅनडा ने प्रोटोकॉलमधून डिसेंबर 2012 मध्ये माघार घेतली).
- वातावरणातील हरितगृह वायूचे प्रमाण कमी करून हवामानामध्ये धोकादायक मानववंशिक हस्तक्षेप रोखू शकेल अशा पातळीवर वैश्विक उष्मावृद्धीची सुरुवात कमी करण्याच्या यूएनएफसीसीसीच्या उद्दिष्टाची अंमलबजावणी क्योटो प्रोटोकॉलने केली (अनुच्छेद 2)
- क्योटो प्रोटोकॉल सहा हरितगृह वायू कार्बन डाय ऑक्साईड (CO₂), मिथेन (CH₄), नायट्रस ऑक्साईड (N₂O), हायड्रोफ्लोरोकार्बन (HFC), फ्लोरोकार्बन (PFC) आणि सल्फर हेक्साफ्लोराईड (SF₆) यांच्यावर लागू आहे.
- प्रोटोकॉल सामान्य परंतु विभेदित जबाबदारीच्या तत्वावर आधारित आहे.
- हे मान्य करते की देशाच्या आर्थिक विकासामुळे हवामान बदलांचा प्रतिकार करण्यासाठी प्रत्येक देशाची क्षमता भिन्न आहे आणि म्हणूनच वातावरणातील हरितगृह वायूंच्या सद्य पातळीसाठी विकसित देश ऐतिहासिकदृष्ट्या जबाबदार आहेत या आधारे त्यांना वातावरणातील उत्सर्जन कमी करणे बंधनकारक आहे.

36) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- आम्लीय पाऊस हा रासायनिक अभिक्रियेमुळे होतो जो सल्फर डायऑक्साइड आणि नायट्रोजन ऑक्साईड सारख्या संयुगे हवेत उत्सर्जित केल्यामुळे उद्भवतो.
- हे पदार्थ वातावरणात खूप उंच जाऊ शकतात, जेथे ते पाणी, ऑक्सिजन आणि इतर रसायनांमध्ये मिसळतात आणि अभिक्रिया करतात आणि अधिक आम्लीय

प्रदूषक तयार करतात, ज्यास आम्लीय पाऊस असे म्हणतात.

- आम्लीय पावसाचे मुख्य कारण मानवी प्रक्रिया आहेत.
- गेल्या काही दशकांमध्ये, मानवाने हवेत इतकी वेगवेगळी रसायने सोडली आहेत की त्यामुळे वातावरणातील वायूंचे मिश्रण बदलले आहे.
- पॉवर प्लांट बहुतेक सल्फर डायऑक्साइड आणि नायट्रोजन ऑक्साईड सोडतात जेव्हा ते वीज निर्मितीसाठी कोळशासारखे जीवाश्म इंधन जाळतात.
- याशिवाय, कार, ट्रक आणि बसमधून बाहेर पडणारे नायट्रोजन ऑक्साईड आणि सल्फर डायऑक्साइड हवेत उत्सर्जित करतात. या प्रदूषकांमुळे आम्लीय पाऊस पडतो.
- सामू: हायड्रोजनची संभाव्यता
- सामू हे पाणी किती आम्लधर्मी/आम्लारिधर्मी आहे याचे मापन करते.
- श्रेणी 0 ते 14 पर्यंत 7 तटस्थ असतात. 7 पेक्षा कमी सामू आम्लधर्मता दर्शवितो, तर 7 पेक्षा जास्त सामू आम्लारिधर्मता दर्शवितो.
- सामू मुल्याची संकल्पना 1909 मध्ये सोरेन सोरेनसेन यांनी आम्लधर्मता व्यक्त करण्याचा एक योग्य मार्ग म्हणून मांडली आहे-हायड्रोजन आयन संहतीचे नकारात्मक लॉगरिथम.

37) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- * त्रिभूज प्रदेश आणि किनारपट्टीय पाणथळ प्रदेश :
- नद्यांच्या त्रिभूज प्रदेशांमधील खारफुटी वने, मडफ्लॅट्स (mudflats), क्षार मार्शेस (Salt Marshes), आणि सागरी गवत इत्यादी लाखो लोकांच्या उपजीविकेशी संबंधित तर आहेतच, परंतु वादळे आणि पूरापासून संरक्षण करण्यात महत्त्वाची भूमिका देखील बजावतात
- पाणथळ प्रदेशाची कार्ये :
  - मत्स्य प्रजार्तीसाठी पोषणस्थळे (Nurseries) म्हणून कार्ये करणे.
  - शेतीसाठी पाणी पुरविणे.
  - मृदेचा थर साठविणे.
  - वादळांपासून संरक्षण करणे.
  - मोठ्या प्रमाणावर कार्बन साठविणे.
  - लाकूड तसेच औषधी वनस्पती पुरविणे, इत्यादी कार्ये हे प्रदेश पार पाडतात.

38) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- खारफुटी वने धोक्यात येण्याची कारणे.
  - लाकूड, चारा, इंधन इत्यादीसाठी वनांचे अतिशोषण
  - शेतजमिनीमध्ये वनांचे रूपांतर
  - भूभागामध्ये वनांचे रूपांतर
  - शहरीकरण व विकासप्रकल्प
  - कृषि रसायनांनी केलेले प्रदुषण
  - खाणकाम
  - कचरा टाकण्यासाठी वापर
  - अतिरिक्त जंगलतोडीमुळे मोठ्या प्रमाणावर झालेल्या मृदेच्या धूपीमुळे खारफुटी वनांमध्ये अतिरिक्त साठलेला गाळ.

39) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- * हॉटेस्ट हॉटस्पॉट्स : यांचे मूल्यमापन खालील पाच निकषांच्या आधारे केले जाते.
  - 1) प्रदेशनिष्ठ प्रजातींची वनस्पती संख्या
  - 2) प्रदेशनिष्ठ पृष्ठवंशीय प्राणी संख्या
  - 3) प्रदेशनिष्ठ वनस्पती/क्षेत्रफळ गुणोत्तर
  - 4) प्रदेशनिष्ठ पृष्ठवंशीय प्राणी/क्षेत्रफळ गुणोत्तर
  - 5) अधिवासांचा न्हास

40) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- अन्नसाखळी म्हणजे परिसंस्थेतील घटकांचा क्रम, जिथे एक सजीव दुसऱ्या जीवाला खातो आणि नंतर तो जीव दुसऱ्या मोठ्या जीवाद्वारे खाल्ला खातो. वेगवेगळ्या पोषण स्तरांवर पोषक घटक आणि उर्जेचा एका जीवातून दुसऱ्या जीवात होणारा प्रवाह अन्नसाखळी बनवतो. वेगवेगळ्या पोषण स्तरांवर पोषक घटक आणि उर्जेचा एका जीवातून दुसऱ्या जीवात होणारा प्रवाह अन्नसाखळी बनवतो-
  - सुर्य
  - उत्पादक
  - भक्षक
  - अपघटक
- * शाकाहारी: शाकाहारी प्राणी वनस्पती आणि गवत खाऊन ऊर्जा मिळवतात. अनेक शाकाहारी प्राण्यांमध्ये विशेष पचनसंस्था असते जी त्यांना गवतांसह सर्व प्रकारच्या वनस्पती पचवण्यास मदत करते.

उदाहरणार्थ- गाय, मेंढी, शेळी

- * मांसाहारी: मांसाहारी म्हणजे असे प्राणी ज्यांना अन्न आणि ऊर्जा केवळ प्राण्यांच्या ऊती किंवा मांसापासून प्राप्त होते, जे ते शिकार करून किंवा स्केव्हेंजिंगद्वारे प्राप्त करतात. उदाहरणार्थ- सिंह, वाघ.
- * सर्वभक्षी: सर्वभक्षी म्हणजे असा जीव जो वनस्पती आणि प्राणी खातो. हे सामान्यतः मांसाहारी प्राण्यांच्या बरोबरीने तिसऱ्या पोषण स्तरावर असतात. हा विविध प्रजातींचा एक समूह आहे. उदाहरणार्थ- अस्वल, पक्षी, कुत्रे, रॅकून, कोल्हे, काही कीटक आणि मानव.
- * गाळभक्षी: हे परपोषित जीव आहेत जे गाळ (वनस्पती आणि प्राण्यांचे विघटन झालेले भाग तसेच विष्टा) सेवन करून पोषण मिळवतात. अपृष्ठवंशी, पृष्ठवंशी आणि वनस्पतींचे असे अनेक प्रकार आहेत जे मलभक्षण करतात. उदाहरणार्थ- स्प्रिंगटेलस, बुडलायस, शेणातील किडे, गांडुळे.

41) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- घटनेचे कलम-76 महान्यायवादी पदाची तरतूद करण्यात आली आहे.
- ते भारताचे सर्वोच्च कायदा अधिकारी म्हणून कार्य करतात.
- * आपल्या पदाची कर्तव्य पार पाडताना महान्यायवादी यांना पुढील अधिकार प्राप्त होतात.
  - 1) त्यांना संसद सदस्यांप्रमाणे सर्व विशेषाधिकार व संरक्षण प्राप्त होतात.
  - 2) त्यांना भारताच्या राज्यसिमांवरित न्यायालयांमध्ये सुनावणीचा/एकूण घेतले जाण्याचा अधिकार आहे.
  - 3) त्यांना संसदेच्या दोन्ही सभागृहांमध्ये किंवा त्यांच्या संयुक्त बैठकीमध्ये आणि ते सदस्य असलेल्या संसदीय समितीमध्ये बोलण्याचा व कामकाजात भाग घेण्याचा अधिकार आहे. मात्र त्यांना तेथे मतदानाचा अधिकार नाही.
  - 4) महान्यायवादी हे केंद्रीय कॅबिनेटचे सदस्य नसतात कॅबिनेटमध्ये सरकारी स्तरावर कायदेविषयक बाबींसाठी स्वतंत्र कायदामंत्री असतो.
- कार्यकाल - राष्ट्रपतीची मर्जी असेपर्यंत.
- नियुक्ती - राष्ट्रपती
- पात्रता - सर्वोच्च न्यायालयाचा न्यायाधिश म्हणून निवडून येण्यासाठी लागणारी पात्रता.

42) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- एकात्मतेकडे कल असलेले संघराज्य -
प्रा.डी.एन.बॅनर्जी
- केंद्रीकरण झालेले संघराज्य - के.व्ही.राव
- अर्ध संघराज्य - सी.एच.अलेक्झांड्रोविच
- वाटाघाटीचे संघराज्य - मॉरीस जोन्स.
- सहकारी संघराज्य - ग्रॅनविल ऑस्टीन
- एकात्मतेकडे झुकणारे - आयव्हर जेनिंग
- स्वरूपाने संघराज्यीय पण आशयाने एकात्म -
के.सी.व्हिअर

43) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- कलम-21 अ नुसार राज्यसंस्था 6 ते 14 वर्षांपर्यंतच्या मुलांना कायद्याने ठरविल्यानुसार मोफत व अनिवार्य शिक्षण उपलब्ध करून देईल.

44) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- कलम-12 (राज्यसंस्थेची व्याख्या)
  - 1) भारत शासन आणि संसद म्हणजेच संघशासनाचे कार्यकारी व कायदेमंडळ (यामध्ये न्यायमंडळ नाही सर्वोच्च न्यायालय)
  - 2) घटकराज्ये शासन आणि विधिमंडळ म्हणजेच राज्यशासनाचे कार्यकारी व कायदेमंडळ (यामध्ये न्यायमंडळ नाही, उच्च न्यायालय)
  - 3) सर्व स्थानिक प्राधिकरणे (नगरपालिका, जिल्हापरिषद, पंचायत वगैरे)
  - 4) तसेच भारताच्या राज्यभूमीवरील किंवा भारत सरकारच्या नियंत्रणाखालील इतर सर्व प्राधिकारी
  - 5) सर्वोच्च न्यायालयाने विविध निकालांमध्ये IBI, LIC, ONGC, SAIL यांसारख्या महामंडळाना राज्यसंस्था असल्याचा निर्णय दिला आहे. मात्र सहकारी संस्था, BCCI, NCERT यांसारख्या संस्था राज्यसंस्था नसल्याचा निर्णय दिला आहे.
  - 6) तसेच न्यायव्यवस्था जेव्हा नियम तयार करते तेव्हा ती राज्यसंस्था असते. मात्र ती आपल्या न्यायिक अधिकारांचा वापर करत असते. तेव्हा राज्यसंस्था म्हणून कार्य करत नाही.

45) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- 1) राज्य लोकसेवा आयोगाचे अध्यक्ष - कलम-

315 अन्वये राज्यासाठी एक लोकसेवा आयोग असेल अशी तरतूद

- 2) कलम-316 मध्ये आयोगाची रचना, सदस्य संख्या इ.तरतूद
- 3) राज्य लोकसेवा आयोगाचे अध्यक्ष व सदस्यांची नेमणूक राज्यपालांमार्फत केली जाते.
- 4) पदावधी - 6 वर्षे किंवा वयाची 62 वर्ष पूर्ण होईपर्यंत
- 5) राज्य लोकसेवा आयोगाचे अध्यक्ष व अन्य सदस्य यांना पदावरून दूर करण्यासाठी कलम-37 अन्वये राष्ट्रपती आदेशाद्वारे गैरवर्तनाच्या कारणावरून दूर करू शकतात.
- 6) तत्पूर्वी राष्ट्रपतींना ही बाब सर्वोच्च न्यायालयात संदर्भित करावी लागते. त्यासाठी सर्वोच्च न्यायालय हे कलम-145 मध्ये विहित केलेल्या पद्धतीनुसार चौकशी करते.

46) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- पक्षांतर बंदी (Antidefection Law)
- 52 वी घटनादुरुस्ती 1985 नुसार पक्षांतराच्या कारणावरून खासदार व विधानसभा सदस्य यांना बरखास्त करण्याची तरतूद करण्यात आली.
- यासाठी दहावे परिशिष्ट (shedule-10(X)) जोडण्यात आले आहे.
- पक्षांतर बंदीनुसार सदस्यत्व रद्द करण्याचा अंतिम निर्णय त्या सभागृहाच्या सभापतीचा असतो.

47) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- लोकशाहीवादी राज्य म्हणजे जेथे लोकनियुक्त सरकार राज्य करीत असते. यामध्ये निवडणुकांद्वारे लोकप्रतिनिधी निवडले जातात. त्या प्रतिनिधींमार्फत कारभार चालविला जातो.
- लोकशाही पद्धतीचे दोन प्रकार असतात, राजसत्ताक व प्रजासत्ताक
- राजसत्ताक पद्धतीमध्ये राष्ट्रप्रमुख हे वंशपरंपरागत असतो उदा.ब्रिटन, याउलट
- प्रजासत्ताक पद्धतीमध्ये राष्ट्रप्रमुख नेहमीच प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष पद्धतीने निवडला जातो. उदा. अमेरिका, भारत, त्यामूळे आपल्या घटनेतील सारनाम्यामध्ये प्रजासत्ताक हा शब्द टाकण्यात आला आहे.

48) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- सभागृहातील तिसरा महत्वाचा अधिकारी म्हणजे महासचिव
- तो अध्यक्षाना व सदस्यांना सर्व संसदीय कार्याबाबत, कार्यप्रणालीबाबत, कार्यवाहीबाबत आणि प्रथांबाबत सल्ला देत असतो.
- संसदीय प्रथा परंपरा यांचा महासचिव हा एक रक्षक असतो.
- सभागृह पटलाच्या मुख्य असा कायम अधिकारी असतो.
- सभागृहातील नवनवीन सदस्य व त्या अनुषंगाने वेगवेगळे येणारे अध्यक्ष यांच्यातील, महासचिव, एक सलगपणा टिकवून ठेवणारा असतो.

49) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

* छावणी कटक मंडळे :

- 1) यामध्ये काही नियुक्त तर काही निवडून येणारे सदस्य असतात.
- 2) सैनिक प्रशासनाचा एक भाग म्हणून कार्यरत असते.
- 3) लोकसंख्येच्या आधारावर तिचे चार प्रकार पाडले जातात.
  - 1) वर्ग-1 - 15000
  - 2) वर्ग-2 - 10,000-15000
  - 3) वर्ग-3 - 2500-10,000
  - 4) वर्ग-4 - 250 पेक्षा कमी
- 4) या संस्थांना निवडणूक तत्व फारच मर्यादित स्वरूपात लागू होते.
- 5) ती स्वायत्त असते. त्यांचे नियमन भारत सरकारच्या संरक्षण खात्याकडून केले जाते.

50) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- सरकारिया आयोगाने राज्यपालाबाबत वरील सर्व शिफारशी केल्या आहेत.
- * सरकारिया आयोग - स्थापना - जून 1983**
अहवाल-1988
उद्देश - केंद्र व राज्य यांच्यातील अधिकारांचे पुनरावलोकन करणे.
सदस्य - 1) बी.शिवारामन
2) डॉ.एस.आर.सेन

51) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- संसदेच्या विशेष बहुमताने म्हणजेच प्रत्येक सभागृहातील सदस्य संख्येच्या 50% पेक्षा जास्त आणि प्रत्येक सभागृहातील उपस्थित व मतदान करणाऱ्या सदस्यांच्या 2/3 बहुमताने.
  - 1) मुलभूत हक्क
  - 2) राज्यधारेणाची मार्गदर्शक तत्त्वे
  - 3) संसदेच्या साध्या बहुमताने आणि संसदेच्या विशेष बहुमताने व राज्यांच्या संमतीने या दोन प्रकारात समावेश नसलेल्या इतर सर्व तरतुदी.

52) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- राज्यातील लोकसंख्येनुसार विधानसभेची सदस्यसंख्या 60 ते 500 यांच्या दरम्यान असते.
- सिक्कीम व नागालँडच्या विधानसभांमध्ये काही सदस्य अप्रत्यक्ष पद्धतीने निवडून येतात.

53) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- गृहमंत्रालयाच्या ठरावानुसार 1963 मध्ये केंद्रीय अन्वेषण विभागातील स्थापना करण्यात आली.
- प्रशासनामध्ये भ्रष्टाचाराला आळा घालणे आणि प्रामाणिकता राखणे यामध्ये केंद्रीय अन्वेषण विभागाची मोठी भूमिका आहे.
- केंद्रीय अन्वेषण विभाग ही वैधानिक संस्था नाही.
- Delhi Special Police Establishment act, 1946 अन्वये तिला अधिकार प्राप्त झाले आहेत.
- केंद्रीय अन्वेषण विभागाच्या प्रमुखपदी संचालक असतो.

54) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- राज्य या शब्दाची व्याख्या कलम-12 व कलम-36 (DPSP) यामध्ये करण्यात आली आहे.

55) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- संपूर्ण देशात सर्व नागरिकांना समान नागरी कायदा लागू करणे हे राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे यामध्ये कलम-44 मध्ये अंतर्भूत आहे.

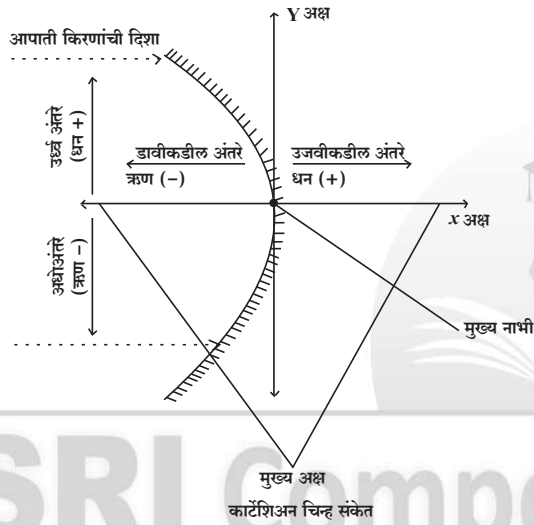
56) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- 1) वस्तु नेहमी आरशाच्या डावीकडे ठेवतात. मुख्य

अक्षाला समांतर असणारी सर्व अंतरे आरशाच्या ध्रुवापासून मोजतात. मुख्य अक्षापासून नाही.

- 2) आरंभबिंदूच्या उजवीकडे मोजलेली सर्व अंतरे धन मानतात तर डावीकडे मोजलेली अंतरे ऋण मानतात.
- 3) अंतर्वक्र आरशाचे नाभीय अंतर ऋण असते तर बहिर्वक्र आरशाचे नाभीय अंतर धन असते.
- 4) मुख्य अक्षापासून वरच्या दिशेने मोजलेली अंतरे (उर्ध्व अंतरे) धन असतात.
- 5) मुख्य अक्षापासून खालच्या दिशेने मोजलेली इतरे (अधो अंतरे) ऋण असतात.

57) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- * प्रकाशाचे परिणाम
- * स्पष्टीकरण : प्रकाशाचे विकिरण -
प्रकाशाचे विकिरण हा प्रकाशाची एक परिणाम आहे.
व्याख्या : जेव्हा प्रकाशकिरण अगदी लहान कणांवर पडतो तेव्हा ते कण वेगवेगळ्या दिशांना प्रकाश विक्षेपित करतात. या नैसर्गिक घटनेस प्रकाशाचे विकिरण म्हणतात.
- सूर्योदय/सूर्यास्ताच्या वेळी सूर्य क्षितीजाच्या अगदी जवळ असतो. अशावेळी निळ्या आणि जांभळ्या रंगांचे विकिरण तांबड्या रंगापेक्षा जास्त होते.
- क्षितीज आणि निरीक्षक यांच्यातील वातावरणाचे प्रमाण (जाडी) जास्त असल्याने प्रकाशाच्या मार्गातून निळ्या व जांभळ्या रंगांचे बाजूला विकिरण होते.

निरीक्षकापर्यंत पोहोचणारा जास्तीत जास्त रंग तांबडा किंवा पिवळा असतो. त्यामुळे आकाशाचा रंग लालसर नारिंगी दिसतो.

58) उत्तर क्रमांक : 4

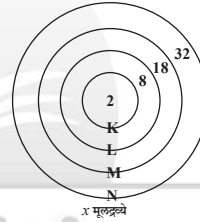
स्पष्टीकरण :

- 1) ध्वनीच्या निर्मितीसाठी कंपनांची आवश्यकता असते.
- 2) ध्वनीच्या प्रसारणासाठी माध्यमांची आवश्यकता असते.
- 3) ध्वनीचे प्रसारण स्थायू, द्रव व वायू माध्यमांतून होते.
- 4) अनियमित व मोठ्या आवाजाला गोंगाट म्हणतात.

59) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- अणूच्या बाह्यतम कवचातील इलेक्ट्रॉन म्हणजे संयुजा इलेक्ट्रॉन होय.

∴ निष्क्रिय वायूंची शेवटची बाह्यतम कक्षा पूर्ण असते म्हणजेच ते एकही इलेक्ट्रॉन देत नाहीत व घेत नाहीत आणि संयुजा म्हणजे किती इलेक्ट्रॉन दिले किंवा घेतले यावरून ठरते. म्हणजे निष्क्रिय वायूंची संयुजा शून्य असते.

- यामध्ये सर्व कक्षा पूर्ण आहेत. म्हणजेच कोणतीही बाह्यतम कक्षा अष्टक पूर्ण करते.

60) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण : किरणोत्सार (Radio Activity)

- 1) रूदरफोर्डने (1899) मध्ये रेडीअम उत्सर्जित करत असलेली अल्फा व बीटा किरणांचा/प्रारणांचा शोध लावला.
- 2) विलाई यांनी गॅमा किरणांचा शोध लावला.

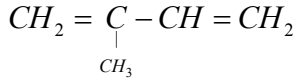
61) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण : कार्बनी संयुगे

- लहान घटकाच्या नियमित पुनरावृत्तीने तयार होत असलेल्या महारेणूला बहुवारिक (Polymer) म्हणतात. ज्या लहान घटकाच्या पुनरावृत्तीने बहुवारिक

बनतो त्या घटकाला एकवारिक (Monomer) असे म्हणतात.

- रबर हा बहुवारिक म्हणजे Polymer कोणत्या एकवारिक Monomer पासून बनतो. असा प्रश्न होता. म्हणजे आयसोप्रीन उत्तर होते.

(आयसोप्रीन)

62) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण : प्राणि वर्गीकरण (रक्ताभिसरण संस्था)

- मत्सवर्गातील प्राण्यांमध्ये दोन कप्प्यांचे हृदय असते. म्हणजे त्यांचे हृदय एकेरी आणि बंदिस्त रक्ताभिसरण दाखवते. हृदयामध्ये अशुद्ध रक्त आढळते म्हणून त्याला Venous Heart असे म्हणतात. पर्यायामध्ये रोहू एकमेव मत्सवर्गात येतो बाकीचे सरपटणारे प्राणी आहेत त्यांच्यामध्ये तीन कप्प्यांचे हृदय असते. except मगर (4 कप्प्यांचे हृदय)

63) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण : वनस्पती वर्गीकरण (थॅलोफायटा)

- शैवाल या थॅलोफायटा या वर्गात मोडतात. त्यापैकी हिरवे/हरीत शैवाल हे प्रथिनांचा उच्च स्रोत आहे. त्यामुळे अवकाशात या शैवालाचा वापर अन्न म्हणून केला जातो.
उदा. chara, volvox, ulothrix

64) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- ब्रायोफायटा वर्गातील वनस्पती या उभयचर वनस्पती म्हणून ओळखल्या जातात.
Tricks - मॉ - मॉस
म - मर्केशिया
फ्यु - फ्युनारिया
रि - सिसीया
ऑ - ऑन्थोसिरोस

65) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण : सूक्ष्म जीवशास्त्र

- जैव किटकनाशक - Bio Insecticides
जीवाणूंप्रमाणे कवके व विषाणूंच्या काही प्रजातींचा वापर जैव किटक नाशके म्हणून करतात. किण्वन प्रक्रियेत मिळणारे उपउत्पादन स्पायनोसॅड हे ऑप कीटकनाशक आहे.

66) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण : अंतःस्रावी ग्रंथी (Endocrine gland)

- स्वादुपिंड ही Heterocrine gland आहे म्हणजे मानवी शरीरात स्वादुपिंड दोन function दाखवतो.
1) Exocrine part - बाह्यभाग हा Accini म्हणजेच Accinar cell (असीनार पेशी) पासून बनलेला असतो Accinar cell स्वादुरस स्रवतात.
2) Exocrine part - अंतर्भाग हा अनेक पेशीपासून बनलेला असतो. त्याला Islet of Langerhans असे म्हणतात.

67) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण : वनस्पती पोषण

- * वनस्पतीच्या वाढीसाठी आवश्यक Growth Horme
1) ऑक्झीन्स 2) जीबरेलीन्स
3) सिटोकायनीन
- Growth Inhibitor म्हणजे वाढ रोखणारी संप्रेरके
- इथिलीन - कळी पिकवण्यासाठी वापर करतात.
- ऑबसायसीक अॅसीड - कळ्या/पानांची वाढ रोखते.

68) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण : वनस्पती रोग

- विषाणूजन्य रोग (Viral Disease)
तंबाखू - मौजेक रोग
बटाटा - मौजेक रोग
केळी - बंची टॉप

69) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- CO₂, CH₄, CFC, NO₂ हरीतगृह वायू आहेत.

70) उत्तर क्रमांक : 4

71) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- 106 वी घटनादुरुस्ती अधिनियम 2023 / 128 वे घटनादुरुस्ती विधेयक 2023 :
- कायदा मंत्री अर्जुन राम मेघवाल यांनी 19 सप्टेंबर 2023 रोजी लोकसभेत मांडलेले 'नारी शक्ती वंदन विधेयक' म्हणजेच 'महिला आरक्षण विधेयक 2023' (128 वे घटनादुरुस्ती विधेयक 2023) संसदेत मंजूर झाले.
- हे विधेयक लोकसभेत 20 सप्टेंबर 2023 रोजी 454 विरुद्ध 2 अशा मतदानाने आणि राज्यसभेत 21 सप्टेंबर 2023 रोजी 214 हजर सदस्यांच्या एकमताने मंजूर करण्यात आले.

- 28 सप्टेंबर 2023 रोजी राष्ट्रपतींनी 128 व्या घटनादुरुस्ती विधेयकावर स्वाक्षरी केली. त्यामुळे विधेयकाचे रूपांतर '106' वी घटनादुरुस्ती अधिनियम 2023 मध्ये झाले आहे.

72) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :-

वीरांगना दुर्गावती प्रकल्प :

- घोषणा : सप्टेंबर 2023
- राज्य : मध्य प्रदेश
- प्रकल्प क्रमांक : राज्यातील 7 वा तर भारतातील 54 वा
- प्रकल्पाचा परिसर व्याप्त जिल्हे : सागर, दमोह, नरसिंहपूर
- प्रकल्पाचे राखीव क्षेत्र : नौरादेही वन्यजीव अभयारण्य, दुर्गावती वन्यजीव अभयारण्य, सिंगोरगड किल्ला.
- मध्य प्रदेशमधील व्याघ्र प्रकल्प :
1. कान्हा 2. बांधवगड 3. पेंच 4. पन्ना
5. सातपुडा 6. संजय दुबरी 7. वीरांगना दुर्गावती

73) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :-

'सरपंच संवाद' मोबाईल ॲप :

- आसामचे राज्यपाल गुलाब चंद कटारिया यांनी सप्टेंबर 2023 मध्ये 'सरपंच संवाद' ॲपचे अनावरण केले.
- भारतीय गुणवत्ता परिषद (QCI) द्वारे विकसित करण्यात आलेले हे ॲप संपूर्ण भारतातील अंदाजे 2.5 लाख सरपंचांना जोडण्यासाठी डिझाइन करण्यात आले आहे.
- सरपंचांना एकमेकांसोबत आयडिया शेअरिंगसाठी हे ॲप एक प्लॅटफॉर्म पुरवते.

74) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :-

हरियाणा ओपन लूप तिकीट प्रणाली :-

- भारताच्या राष्ट्रपती द्रौपती मुर्मू यांनी हरियाणातील कुरुक्षेत्र येथे गीता महोत्सव 2022 च्या निमित्ताने हरियाणा राज्य परिवहन महामंडळाच्या ओपन लूप तिकीट प्रणालीचे अनावरण केले आहे.
- यामुळे रोडवेज बससाठी ओपन - लूप तिकीट प्रणाली सुरु करणारे हे पहिले राज्य ठरले आहे.
- ही प्रणाली प्रवाशांना बससाठी प्रत्यक्ष तिकीट खरेदी करण्याची गरज भासू नये यासाठी सुरु करण्यात आली.
- या संपूर्ण प्रणालीमध्ये स्मॉल फायनान्स बँकेने जारी केलेले नॅशनल कॉमन मोबिलिटी कार्ड (NCMC), इलेक्ट्रॉनिक तिकिट जारी करणारी यंत्रे (ETIMs) एक GPS प्रणाली आणि तिकिटांच्या आगाऊ बुकिंगसाठी ऑनलाईन आरक्षण प्रणाली समाविष्ट आहे.

75) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

अमलान अभियान :-

- राज्य सरकार : ओडिशा
- उद्देश : ओडिशातील महिला आणि बालकांमधील रक्तक्षय म्हणजेच ॲनिमिया समस्येचे संपूर्ण निर्मूलन सुनिश्चित करण्यासाठी मुख्यमंत्री नवीन पटनायक यांनी नोव्हेंबर 2022 मध्ये राज्यात अमलान अभियान सुरु केले आहे.
- हा कार्यक्रम राज्यभरातील सरकारी आणि सरकारी अनुदानित शाळा आणि अंगणवाडी केंद्रांमध्ये राबविण्यात येणार आहे.

76) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

माउंटन बाइकिंग शर्यत :-

- आयोजन : नोव्हेंबर 2023 मध्ये अरुणाचल प्रदेशात जगातील सर्वात उंच माउंटन बाइकिंग शर्यतीचे आयोजन करण्यात आले होते.
- उद्घाटन : अरुणाचल प्रदेशचे मुख्यमंत्री पेमा खांडू यांच्या हस्ते.
- शर्यतीचे नाव : मोंडुरो 3.0
- सहभागी माउंटन बाइकर्स : नेपाळ, इंडोनेशिया आणि युनायटेड किंग्डम सारख्या देशातील.

77) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :-

भारतीय महिला हॉकी संघाला आशियाई चॅम्पियन्स ट्रॉफी :

- नोव्हेंबर 2023 मध्ये झारखंड मधील रांची येथे 'आशियाई चॅम्पियन्स ट्रॉफी स्पर्धा - 2023' चे आयोजन करण्यात आले.
- भारताने या स्पर्धेत जपानला पराभूत करून विजेतेपद पटकावले.
- या स्पर्धेतील भारताची सर्वोत्कृष्ट खेळाडू सलीमा टेटे ठरली.

78) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

'हमून चक्रीवादळ' :-

- बंगालच्या उपसागरात ऑक्टोबर 2023 मध्ये तयार झालेले हमून (Hamon) नावाचे तीव्र श्रेणीतील (Very Severe Cyclonic Storm) उष्णकटिबंधीय चक्रीवादळ बांग्लादेशाला धडकले.
- इराणने सुचवलेले 'हमून' हे नाव भारतीय हवामान खात्याने (IMD) या चक्रीवादळाला दिले होते.

79) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :-

अबुआ आवास योजना :

- झारखंडचे मुख्यमंत्री हेमंत सोरेन यांनी 'अबुआ आवास योजना' सुरु करण्याची घोषणा केली.
- योजनेचे उद्दिष्ट : बेघरांसाठी 8 लाख घरे बांधण्याचे.
- योजनेचा कालावधी : 2025 - 26 पर्यंत लागू असेल.
- योजनेअंतर्गत बांधण्यात येणाऱ्या घराचे क्षेत्रफळ : 31 चौरस मीटर
- योजनेंतर्गत बांधण्यात येणाऱ्या घराची रचना : तीन खोल्या सह स्वच्छ स्वयंपाकघर.

80) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :-

राज्य कृषी मूल्य आयोग :

- शेतकरी नेते सय्यद पाशा उस्मानसाहब पटेल ऊर्फ पाशा पटेल यांची ऑक्टोबर 2023 मध्ये राज्य कृषी मूल्य आयोगाच्या अध्यक्षपदी नियुक्ती करण्यात आली.
- पटेल हे शेतीविषयक अभ्यासू नेतृत्व व शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांचे उत्कृष्ट जाणकार म्हणून त्यांची ओळख आहे.
- बांबू लागवड, बांबूवरील संशोधन तसेच बांबूपासून विविध वस्तू निर्मितीबाबत औसा येथील त्यांचा प्रकल्प पारदर्शी आहे.
- पटेल हे यापूर्वी ही राज्य कृषी मूल्य आयोगाचे अध्यक्ष बनले होते.

81) उत्तर क्रमांक : 4

82) उत्तर क्रमांक : 1

83) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :-

प्रलय बॅलेस्टिक क्षेपणास्त्र :

- नोव्हेंबर 2023 मध्ये डीआरडीओने ओडिशामधील अब्दुल कलाम बेटावरून प्रलय बॅलेस्टिक क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी पार पडली.
- हे क्षेपणास्त्र 'जमिनीवरून जमिनीवर मारा करणारे अर्ध-बॅलेस्टिक क्षेपणास्त्र' (Surface to Surface quasi-ballistic missile) आहे.
- या क्षेपणास्त्राची मारक क्षमता 350 ते 500 किमी आहे.
- हे क्षेपणास्त्र पृथ्वी डिफेन्स व्हेइकलवर आधारित घन इंधनावर चालणारे आहे.
- हे क्षेपणास्त्र इंटरसेप्टर क्षेपणास्त्रांना चकवा देणे तसेच हवेत काही अंतर कापल्यानंतर आपला मार्ग बदलण्यासही समक्ष आहे.

84) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

अराकू व्हॅली कॉफी :-

- आंध्र प्रदेशातील अराकू व्हॅली कॉफीला केंद्रीय प्रमाणपत्र मिळाले आहे.
- चिंतापल्ली विभागातील आदिवासी कॉफी उत्पादकांकडून गिरिजन कोऑपरेटिव्ह कॉर्पोरेशन (GCC) द्वारे खरेदी केली जात असलेल्या कॉफी आणि मिरपूडला APEDA कडून राष्ट्रीय सेंद्रिय उत्पादन कार्यक्रम (NPOP) प्रमाणपत्र प्राप्त झाले आहे.
- चिंतापल्ली विभागांतर्गत गोंडुपाकालू, लंबासिंगी आणि कप्पालू कलस्टर्समधील एकूण 1900 आदिवासी शेतकरी 2,184.76 एकर क्षेत्रात कॉफीची लागवड करतात.

85) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

पोखरण II :-

- भारताने 11 मे 2023 रोजी पोखरण - II अणुचाचणीचा 25 वा वर्धापन दिन साजरा केला.
- 11 मे हा भारतीय शास्त्रज्ञ, अभियंते आणि तंत्रज्ञांच्या सन्मानार्थ राष्ट्रीय तंत्रज्ञान दिवस म्हणून ही साजरा केला जातो.

86) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- समाजवादी अर्थव्यवस्थेत उत्पादक कमी असतात व उत्पादन नियंत्रित स्वरूपाचे असते. त्यामुळे वस्तूंच्या किमती जवळपास निश्चित असतात. वस्तू व सेवा यांचे उत्पादन, वाटप व किंमती इत्यादी बाबी बाजार यंत्रणेवर अवलंबून नसतात. त्यामुळे ग्राहकांना निवडीचे स्वातंत्र्य नसते. म्हणून ग्राहक सार्वभौम नसतो.

87) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- * 'देशांतर्गत' या संकल्पनेत खालील बाबींचा समावेश होतो.
- भारताचे भौगोलिक क्षेत्र
- परदेशातील भारतीय दूतावास
- भारताचे प्रादेशिक सागरी प्रदेश
- भारतीय निवासींच्या मालकीची जहाजे व विमाने
- भारतीय निवासींच्या मालकीची आंतरराष्ट्रीय सागरी प्रदेशात कार्य करणारी मासेमारी जहाजे, तेल व वायू उत्खनन जहाजे इत्यादी.

88) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- दरडोई उत्पन्नाचा संबंध एकूण लोकसंख्येशी आहे. भारताची लोकसंख्या प्रचंड प्रमाणात वाढल्याने राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ होऊन देखील दरडोई उत्पन्न जवळपास एकसारखेच राहिले आहे. दरडोई उत्पन्न आणि दारिद्र्य रेषेखालील लोकसंख्या या भिन्न भिन्न संकल्पना आहेत.

89) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- शासनाचा महसूल आणि खर्चापेक्षा कमी असल्यास त्याला तुटीचा अर्थभरणा असे म्हटले जाते. तुटीचा अर्थभरणा करण्याचे मुख्य कारण म्हणजेच आर्थिक विकासासाठी केला जाणारा खर्च होय. कल्याणकारी राज्यात (welfare state) तुटीचा अर्थभरणा ही नित्याची बाब आहे. नागरिकांना मूलभूत सोयी सुविधा पुरविण्यासाठी सरकारला अनेक प्रकल्प राबवावे लागतात त्यामुळे सरकारचा खर्च वाढतो व हा खर्च महसुलामधून भागवणे अशक्य होत असल्यामुळे तुटीचा अर्थभरणा करावा लागतो.

90) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- सेन्सेक्स म्हणजेच सेन्सिटिव्ह इंडेक्स (Sensitive Index). बाँम्बे स्टॉक एक्सचेंज मध्ये नोंदणीकृत असलेल्या विविध क्षेत्रातील 30 कंपन्यांच्या समभागांच्या किंमतीतील एकंदर वाढ सेन्सेक्स या निर्देशांकाद्वारे दर्शविली जाते.

91) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- नाफ्टा (NAFTA- North American Free Trade Area):
- अमेरिका व कॅनडा या देशांनी मुक्त व्यापार करण्यासाठी 1988 मध्ये CUFTA- (Canada-US Free Trade Agreement) करार केला होता. लागू : 1 जानेवारी, 1994.
- 1993 मध्ये या मुक्त व्यापार करारात मेक्सिकोचा अंतर्भाव होऊन कराराचे नाव NAFTA झाले.
- अमेरिका, कॅनडा व मेक्सिको दरम्यान NAFTA हे क्षेत्र जगातील GDP व मूल्याबाबत सर्वात मोठे व्यापार क्षेत्र व लोकसंख्येच्या दृष्टीने तिसऱ्या क्रमांकाचे क्षेत्र आहे.

- NAFTA करार हा वस्तू व्यापारासह गुंतवणुकीच्या मुक्त वहनास परवानगी देतो.

92) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- जाहीर करणारी संख्या - United Nations Development Programme (UNDP) आणि Oxford poverty and Human Development Initiative (OPHI)
- जगातील 1.3 अब्ज लोक बहुआयामी गरीब आहेत.

93) उत्तर क्रमांक : 3

स्पष्टीकरण :

- 1975-91 या काळात रूपया IMF Basket rate बरोबर स्थिर केला गेला.

94) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- एचडीएफसी लिमिटेडचे एचडीएफसी बँकेत विलीनीकरण करण्याची घोषणा करण्यात आली आहे.
- एचडीएफसी बँक आणि एचडीएफसी लिमिटेड यांच्या विलीनीकरणानंतर एचडीएफसी हा भारतातील दुसऱ्या क्रमांकाचा सर्वात मोठा खाजगी उद्योग होईल असा अंदाज व्यक्त केला जात आहे.
- एचडीएफसी लिमिटेड ची स्थापना 1977 मध्ये करण्यात आली तर एचडीएफसी बँकेची स्थापना 1994 मध्ये करण्यात आली.

95) उत्तर क्रमांक : 2

स्पष्टीकरण :

- अल्पकालीन कर्जाच्या परतफेडीचा कालावधी साधारणतः एक ते दीड वर्षांपर्यंत असतो.
- दीर्घकालीन कर्जे उत्पादक (उत्पादन घेण्यासाठी दिले जाणारे कर्जे) आणि अनुत्पादक (लग्नकार्य सण जन्म-मृत्यूच्या विधि चा खर्च न्यायालयातील खटल्यावर होणारा खर्च इ.) स्वरूपाची असू शकतात.

96) उत्तर क्रमांक : 1

स्पष्टीकरण :

- * लिंग गुणोत्तर :
- लिंग गुणोत्तर म्हणजे 1000 पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या होय.
- देश व लिंग गुणोत्तराचे प्रमाण :
- देश 2011 मधील लिंग गुणोत्तर
- रशिया 1167
- जपान 1055
- ब्राझिल 1042

- अमेरिका 1025
भारत 943
- 2011 च्या जनगणनेनुसार भारताचे लिंग गुणोत्तर रशिया, जपान, ब्राझिल व अमेरिकेच्या तुलनेत कमी आहे.
  - भारतातील लिंग गुणोत्तर 1991 मध्ये 927 होते तर 2011 मध्ये ते 943 होते. 1991 पासून 2011 पर्यंतच्या कालखंडादरम्यान लिंग गुणोत्तरात वाढ झालेली दिसून येते.

97) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- * प्रधानमंत्री ग्रामीण डिजिटल साक्षरता अभियान :
- सुरुवात : 2016-17
- उद्देश : प्रत्येक कुटुंबातील किमान एक व्यक्ती डिजिटल साक्षर करणे.
- लक्ष्य : 6 कोटी ग्रामीण लोकांना डिजिटल साक्षर करणे. (यामध्ये लक्षित व्यक्ती, अंगणवाडी सेविका, आशा, अधिकृत रेशन वितरक यांचाही समावेश असेल.)

98) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- हर्षमनप्रमाणेच रॉस्टोने आर्थिक वाढीसाठी सामाजिक वरकड भांडवल आवश्यक असते असे म्हटले. रॉस्टोने

आर्थिक वाढीच्या 5 अवस्था दिल्या आहेत.

- 1) परंपरागत समाज : कृषी, श्रमप्रधानता, अल्प व्यापार, रूढीप्रधान समाज या अवस्थेची लक्षणे असतात.
- 2) उड्डाणपूर्व स्थिती : उत्पादन क्षेत्राचा विकास, व्यापाराचा राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरापर्यंत प्रसार होतो.
- 3) उड्डाण : औद्योगिकीकरण व तीव्र आर्थिक वाढ होते.
- 4) परिपक्वता राहणीमानात सुधारणा, तंत्रज्ञानाचा अधिक वापर, परकीय गुंतवणूक, अर्थव्यवस्थेत विविधता निर्माण होऊ शकते.
- 5) उच्च उपभोग स्पर्धात्मक लोकशाही, अत्युच्च : तंत्रज्ञान, सेवाक्षेत्राचा विस्तार, परकीय गुंतवणूक, अधिक उत्पादन व वापर.

99) उत्तर क्रमांक : 4

100) उत्तर क्रमांक : 4

स्पष्टीकरण :

- 12 व्या पंचवार्षिक योजनाकाळात सुरू झालेल्या योजना 'पढे भारत बढे भारत', उन्नत भारत अभियान, राष्ट्रीय आयुष मिशन, प्रधानमंत्री आवास योजना, निर्मल भारत अभियान, पहल योजना, राष्ट्रीय शहरी आरोग्य अभियान, राष्ट्रीय डिजिटल साक्षरता मिशन.

SRI Competitive Forum

संयुक्त गट ब व क

Online Test Series

Test Available In App | Sri Competitive Forum

299 /-

**21 सराव टेस्ट
एकूण 2100 प्रश्नांचा सराव**

- हमखास प्रश्न येण्याची शक्यता
- थेट आयोगाशी सुसंगतपणा साधणारे प्रश्न
- अनेक प्रश्न स्पर्धीकरणाच्या माध्यमातून सुटण्याची हमी
- विश्लेषणाची PDF मिळेल
- आयोगाच्या धर्तीवर काठीण्य पातळीनुसार प्रश्नांची मांडणी

Test Series साठी
आजच Download करा..!
Sri Competitive Forum

**30 जानेवारी 2024
पासुन
Online
उपलब्ध**

* मार्गदर्शक *
रेखा दाताळ
Test Series Master

8087849865

Sri competitive forum

sricompetitiveforum